

Pääkirjoitus

Polarisaatiota vastaan folkloristin aseina

Heidi Haapoja-Mäkelä & Antti Lindfors

Viimeiset kuukaudet ovat aiheuttaneet usealle tieteentekijälle päänvaivaa, sillä julkisuudessa käyty keskustelu koronarokotuksista ja niihin liittyvistä salaliittoteorioista koskettaa (välillisesti) monia tieteellisen tiedon kanssa työskenteleviä. Vaikka mittasuhteilla on tunnetusti tapana vääristyä media uutisoinnin myllyssä, monet tekijät viittaavat institutionaaliseen tietoon kohdistuvan epäluottamuksen voimistumiseen ja vastaavasti omaehtoisten tiedonvälityskanavien kasvavaan merkitykseen ja yhteiskunnalliseen painoarvoon. Tämä luo uudenlaisia haasteita ennen kaikkea institutionaaliselle puolelle. Kuvaavasti myös koronarokotuksia koskeva julkinen keskustelu on näyttänyt menneen niin monelle villille kierrokselle, että esimerkiksi Yle on joulukuussa päätenyt oikomaan useassa [artikkelissa](#) rokotteeseen liittyviä uskomuksia.

Folkloristia keskusteluun asemoituminen mietityttää. Yhtäällä on ymmärrys tieteellisen tiedon tuottamisen mekanismeista ja tieteenfilosofisista periaatteista, toisaalla taas viime *Eloren* numerossakin tarkasteltu, *vernakulaariin* luotu analyttinen katse. Vaikka akateemisesti koulutetut folkloristit todennäköisesti luottaisivatkin lääketieteen epistemologiseen ja tutkimuseettiseen pohjaan, taustalla häilyy tarve kuunnella, ymmärtää ja tulkita myös toisenlaisia epistemologioita, yhteiskunnassa kuuluvia soraääniä ja esimerkiksi internetin salaliittoteorioiden vetovoimaa. Itse asiassa jälkimmäisten äänien vakavasti ottaminen vaikkapa juuri vernakulaarien terveystätöjen kohdalla on monien folkloristien mielestä ainoa tapa, jonka myötä hedelmällistä vuoropuhelua eri näkökulmien välille voi syntyä (esim. Goldstein 2004; Kitta 2012; ks. myös Briggs 2011). Kahtalainen ja parhaimmillaan eri tasoja välittävä positio voikin auttaa nimenomaan polarisoituneita aiheita kuten rokotekeskustelua analyttisesti lähestyttäessä.

Folkloristiikka ja muut etnografisista *emic*-näkökulmista tutkittavia ilmiöitä lähestyvät tieteenalat näyttävät olevan "vernakulaarin ymmärtäjinä" tieteen kentällä vähemmistössä. Esimerkiksi historiantutkimuksen alueella lähdekriittinen metodi vaikuttaa asenteeseen, jolla lähdekriittikömiin tuotoksiin suhtaudutaan. Tämä tulee esille esimerkiksi käsitteissä kuten *pseudohistoria* tai *näennäishistoria*, joiden avulla on tarkasteltu esimerkiksi – sinänsä lähdekriittisesti kestävämmiä – nettipalstoilla villisti leviäviä tulkintoja "suuresta suomalaisesta muinaisuudesta" ja "suomalaisista muinaisista kuninkaista" (esim. Aalto & Hihnala 2017). Myös tieteenfilosofian puolella on puhuttu *näennäistieteellisyydestä* (esim. Koskinen 2015). Folkloristille pseudoisuus ja näennäisyys ovat kuitenkin vieraita ja häiritsevän arvotavia näkökulmia; ennemmin moni kutsuisi nettipalstojen kirjoittelua lähinnä "aineistoksi".

Näiden ymmärtäminen on itsessään tärkeää, vaikka ei uskoisikaan niiden välittämien sisältöjen todenpitävyyteen sinänsä.

Ymmärtäminen ja tulkinta eivät luonnollisestikaan estä yhteiskunnallista toimintaa ja vaikuttamista. Rokotteisiin liittyvän perättömän tiedon leviäminen on haitallista ihmiskunnalle, ja esimerkiksi Yhdysvalloissa viime vuosina tilaa vallanneen poliittisen keskustelun voidaan todeta olevan monelta kantilta esimerkiksi rasistista ja seksististä (vrt. Buccitelli 2020). Amerikkalaisessa folkloristiikassa on alettu puhua *kriittisestä folkloristiikasta* ja otettu askel tutkimukseen perustuvan aktivismin puolelle. Näissä tutkimuksissa on lähdetty siitä, että kriittistä otetta tuodaan esille joko a) tukemalla sosiaalisesti ja poliittisesti refleksiivisiä omaehtoisia yhteisöjä, ”perinteenkantajia” (*folk knowledge bearers*) ja näiden käytäntöjä, tai b) tuottamalla kriittisesti orientoitunutta akateemista tutkimusta, josta neuvotellaan ja jota levitetään yhteistyössä tutkittavien kanssa. Molemmissa on taustalla pyrkimys sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. (Vrt. Mills 2020; Buccitelli 2020.) Jos pahasti polarisoitunut roko-tekeskustelu jonkinlaista lisäkriittisyyttä kaipaisi, se kaipaisi tämän tapaista dialogisuuteen pohjaavaa kriittisyyttä, jossa ääneen pääsisivät niin tieteilijät kuin salaliittoteoreetikotkin.

Tämä *Eloren* numero ei suoraan kontribuoi kriittisen folkloristiikan tuoreimpiin keskusteluihin, mutta sen lähestymistavoissa voi nähdä erilaisia *emic-* ja *etic-*näkökulmien sovelluksia ja yhdistelmiä. Numeron aloittaa Joonas Aholan teksti *Kalevala-* ja kansanperinediskursseista suomenkielisessä neuvostokarjalaisessa lehdistössä 1920–1950-luvuilla. Ahola analysoi neuvostokarjalaisten *Kalevala-*käsitysten olleen pitkälti suomalaista tuontitavaraa, jonka tulkinta uudessa viitekehäyksessä kääntyi lähtömaahan nähden poliittis-ideologiseksi negaatiokseen – ja *Kalevala* karjalaisuuden ja työväenluokan asiaksi. Numeron toisessa artikkelissa Taarna Valtonen tarkastelee Ylä-Tenon saamelaisten maisemaskeemoja kielen- ja nimistön-tutkimuksen näkökulmasta. Perinteen, paikkojen ja paikannimien kolmitahoinen analyysi viittaa maiseman kulttuurisen ymmärryksen monimuotoisuuteen yhteisön sisällä ja kertoo lisäksi 1960–1970-lukujen kerronnan muutoksesta, jonka myötä yliluonnollisten aiheiden sijaan alettiin korostaa henkilöperinnettä. Kolmantena Viliina Silvosen artikkeli käsittelee karjalaisten itkuvirsitalenteiden tulkintaa nykyperspektiivistä. Tunne- ja affektitutkimuksen sekä arkistotutkimuksen risteykseen paikantuva teksti syventyy ennen kaikkea aputumisen tematiikkaan ja esittää tästä näkökulmasta jaottelua kolmenlaisiin itkuvirsiesityksiin: aputuviin, tunnetta jäljitteleviin ja tunneilmauksettomiin.

Tuttuun tapaan myös ajankohtaisosiosta löytyy monipuolista luettavaa, mielenkiintoisia kirja-arvioita unohtamatta. *Elore* toivottaa tämän numeron myötä rauhallisia välipäiviä ja toiveikasta uutta vuotta 2021!

Kirjallisuus

- Aalto, Sirpaja Harri Hihnala. 2017. ”Saagattuntevat Suomen kuninkaat” – pseudohistoriallisesta kirjoittelusta Suomen muinaisuudesta. *J@rgonia* 15(29), 1–30.
- Briggs, Charles L. 2011. ”Biocommunicability.” teoksessa *A Companion to Medical Anthropology*, toimittaneet Merrill Singer ja Pamela I. Erickson. Malden: Wiley-Blackwell.

- Buccitelli, Anthony Bak. 2020. (Folk)Life, Interrupted: Challenges for Fieldwork, Empathy, and Public Discourse in the Age of Trump. *Journal of American Folklore* 133(530), 412–429.
- Goldstein, Diane E. 2004. *Once Upon a Virus: AIDS Legends and Vernacular Risk Perception*. Logan: Utah State University Press.
- Kitta, Andrea 2012. *Vaccinations and Public Concern in History: Legend, Rumor, and Risk Perception*. New York: Routledge.
- Koskinen, Inkeri. 2015. *Villi Suomen historia. Välimeren Väinämöisestä Äijäkupittaan pyramideihin*. Helsinki: Tammi.
- Mills, Margaret A. 2020. Introduction: Defining and Creating (A)New Critical Folklore Studies. *Journal of American Folklore* 133(530), 383–391.